

פעילות הטק"ק במלחמת המפרץ



הגרסה העיראקית

רס"ן ר'

מבוא

על פעילות הטק"ק העיראקי לפני המלחמה ובמהלכה, והינו, למעשה, גרסה עיראקית רשמית לאירועים אלה.² ייחודו בכך שהוא מציג את זווית ראייתו ואת שיקוליו של מפקד כוח טק"ק בשלבי ההתכוננות למלחמה ובמהלכה, תוך התייחסות לאופן שבו הושפע מפעילות כוחות האויב ומהאירועים המדיניים.

מאמר זה מנתח את גרסתו של מפקד חיל הטק"ק העיראקי, כפי שפורסמה בעיתונות.³ על מנת להשלים את התמונה, אם כאשר מדובר בנתונים שאותם איובי אינו מציין, ואם כאשר גרסתו סותרת פרסומים אחרים, צוינו הנתונים הרלוונטיים, כפי שפורסמו בעיתונות, בספרות ובאתרי אינטרנט מערביים.

תחילת העיסוק באפשרות לשגר טק"ק לעבר ישראל

לדברי איובי, זמן קצר לאחר סיום מלחמת איראן-עיראק, באוגוסט 1988, החלו גורמים בחיל הטק"ק העיראקי לעסוק בהיערכות לתקיפת ישראל בטק"ק. עיסוק זה נבע מהנחייתו הישירה של נשיא עיראק, צדאם חוסיין, שלפיה "עיסוקו של

אחת ההצלחות העיראקיות הבולטות במהלך המלחמה הייתה הפעלתו של מערך טילי הקרקע-קרקע (טק"ק). מערך זה שרד, בהצלחה יחסית רבה, את הניסיונות האמריקניים לפגוע בו ולהשמידו, ולמעשה נראה כי במהלך המלחמה כולה לא נפגע אף לא משגר טק"ק נייד אחד.

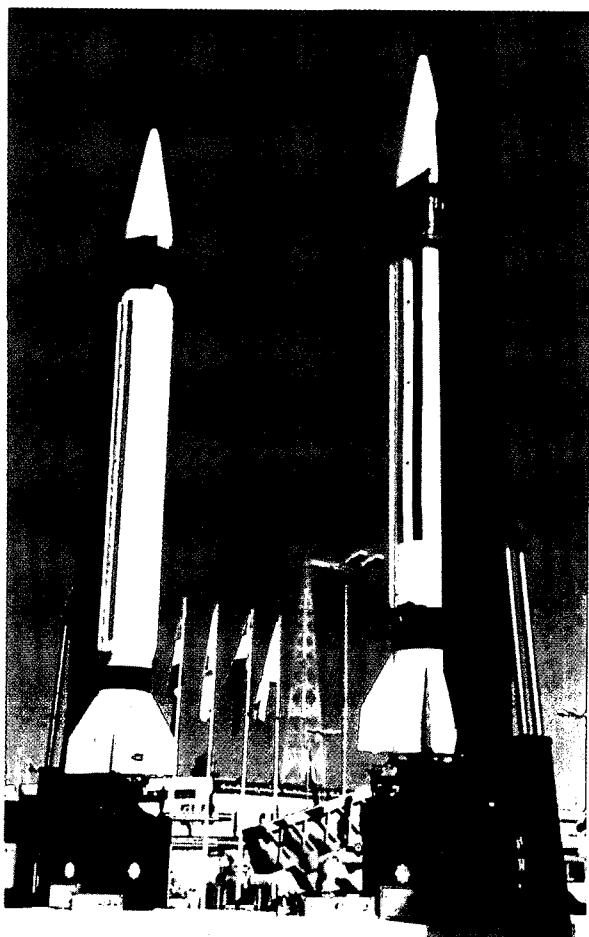
בעוד שבמהלך המלחמה ולאחריה פורסם במערב מידע רב על הפעילות נגד מערך הטק"ק העיראקי במה שכונה "The Great Scud Hunt", הרי שהעיראקים – למעט התבטאויות בודדות – לא פירסמו את גרסתם לאירועים.

מצב זה השתנה עם פרסומן של מספר כתבות בעיתונות הערבית (ב-1998), שבהן מצוטט ספר בשם "43 טילים על היישות הציונית – זיכרונותיו של פריק (אלוף) קמ"ט (קצין מטה) חאזם עבד א-רזאק אל-איובי".

המסמך, שנכתב כיומן אישי של מפקד חיל הטק"ק העיראקי בזמן מלחמת המפרץ,¹ כולל מידע פנימי רב

קצין בלהק מודיעין
אוויר





משגרים ניחים של טילי "אל-חוסין" מתוצרת עיראק ("אל-וליד") כפי שהוצגו בתערוכה בבגדאד ב-1989

שפגע ביעילות הפעילות נגד הטק"ק הנייד העיראקי בתחילת המלחמה.

איובי עצמו אינו מציין שהוחלט מראש להפוך את המשגרים הניחים למערך שנועד להונאה, אך מציין – בנימה מסוימת של חוכמה שלאחר מעשה – כי "נוכחתי לדעת במהלך מלחמת המפרץ כי הייתה בכך תועלת בכל הנוגע להונאת האויב ולהרחקת הסכנה מהכוחות האמיתיים, הניידים".

הגברת הכוננות וההיערכות לשיגור טק"ק לעבר ישראל

מפקד חיל הטק"ק העיראקי מציין את עליית המתח בין ישראל לעיראק בתחילת 1990 על רקע הצהרות לוחמניות של שני הצדדים בתקופה זו, תוך שהוא מצטט אחדות מהן, ובכלל זה את ההתבטאויות הישראליות כי ישראל ערוכה להנחית מכת מנע על עיראק על מנת למנוע ממנה הצטיידות בנשק גרעיני.

ההתבטאות העיראקית הבולטת ביותר בתקופה זו הייתה

חיל הטק"ק הינו בחירת מטרות צבאיות ותעשייתיות בתוך היישות הציונית – אם זו תנחית מהלומה על המתקנים הצבאיים והתעשייתיים (שבעיראק)."

ממסמכו של איובי עולה כי העיראקים חששו מתקיפה ישראלית נוספת דוגמת תקיפת הכור ב-1981, ולכן נערכו חיל האוויר וחיל הטק"ק של עיראק לקראת מתאר דומה של מתקפת פתע ישראלית נגד מתקן "תעשייתי" עיראקי. התפיסה שגובשה נוכח מתאר זה נועדה לבסס יכולת הרתעה מול ישראל מפני מימוש מהלך דומה, ואם הרתעה זו תישל – לפתח יכולת תגובה משמעותית בטק"ק ובמטוסים.

עקרונות אלה מופיעים גם במסמך עיראקי רשמי של המועצה הנשיאותית מה-17 בספטמבר 1988, ולפיו "עקרון ההרתעה מהווה אמצעי ההגנה הטוב ביותר נגד היישות הציונית, ואנו מציעים את הצעדים הבאים בנוגע לנושא זה: להמשיך לפתח כלי נשק כימיים... לפתח אמצעי להרכבת ראשי-נפץ כימיים על טילים בעלי טווח ארוך... להכין שטחי אחסון מיוחדים באיזור המערבי (מערב עיראק)... על מנת להבטיח את יכולתנו לבצע מתקפת פתע ולהגיב במהירות על מנת להרתיע את האויב".⁴

בתוך מספר חודשים, עד ליוני 1989, גיבשו העיראקים תוכנית תגובה, שכללה 16 מטרות – מחציתן לחיל האוויר ומחציתן לחיל הטק"ק.

הקמת מערך השיגור מול ישראל

איובי מציין כי לצורך מימוש התוכנית היה עליו להקים "עשרות בונקרים מזוינים על מנת למגן ולהסוות את אמצעי השיגור וכן מאגרים מבוצרים לשם אחסנת הציד". העדר יכולת לממש תוכנית זו הביא את התעשייה הצבאית העיראקית ליזום פתרון בדמות משגר ניח.

המצאה עיראקית מקורית ופשוטה זו איפשרה לבנות מערך גדול של משגרים, שבניגוד למשגרי הטק"ק הניידים, שהיו עד אז בשימוש מבצעי, כללו רק את הרכיבים המכניים של המשגר, כשאלה מקובעים לקרקע ללא כל יכולת לניידם. לדברי איובי, מערך זה נועד לשם "שימור אמצעי השיגור" ו"עיבוי הירי", ולכן הוחלט כי ייבנו תשתיות לעשרות משגרים בתשעה אתרים שונים במערב עיראק. משהועלתה בפני נשיא עיראק בעיית שרידותם הנמוכה של המשגרים בינואר 1990 (לפני הפלישה לכוויית), החליט, על אף בעיית השרידות, שהטילים לעבר ישראל ישוגרו מהמערך הניח והנייד גם יחד על מנת לאפשר שיגור מטחי טילים גדולים ככל האפשר.

בהקשר זה יש לציין כי מערך המשגרים הניחים מיקד אליו את רוב תשומת הלב המודיעינית בתקופת המתיחות שטרם המלחמה והיה אחת המטרות המרכזיות במסגרת המערכה האווירית נגד הטק"ק בימי המלחמה הראשונים⁵ (זאת בעוד העיראקים עצמם לא עשו כלל שימוש במערך הניח). בכך הפכו, למעשה, המשגרים הניחים למערך הונאה,

להלן).

איובי מציין כי לאחר שהושגה המוכנות הדרושה, החלו לפזר בבהילות את מלאי הטילים ואת ציוד העזר ממחנות הקבע.⁸ פעילות זו צימצמה באופן משמעותי את השפעת התקיפות האוויריות האמריקניות על פעילות חיל הטק"ק במהלך המלחמה.

תפיסת ההפעלה וההכנות לשימוש מבצעי בראשי-נפץ כימיים

אחת הדילמות המרכזיות, שעמדה בפני גורמי המודיעין במערב (וגם בארץ) טרם המלחמה ובמהלכה הייתה האם יש בידי העיראקים יכולת לזווד ראשי-נפץ של טילי קרקע-קרקע בחומרי לחימה כימיים.⁹ דילמה נוספת הייתה באילו נסיבות ייעשה שימוש בראשי-נפץ אלה, אם אכן הם מצויים במצב מבצעי בידי העיראקים.

לאחר המלחמה חשפו העיראקים בפני ועדות האו"ם 30 ראשי-נפץ כימיים מוכנים לשיגור, ובכך הבהירו כי היכולת אכן עמדה לרשותם. עם זאת מידת המעורבות של היחידות המבצעיות בתהליך ההיערכות לשימוש בחומרי לחימה כימיים והגדרת התנאים שבהם יופעלו נותרו עלומים. איובי שופך על כך אור רב.

לדבריו, באמצע אפריל, כשבועיים אחרי ההתייחסות העיראקית הפומבית הראשונה לנשק כימי (בנאום של צדאם חוסיין), נערך שיגור ניסיוני של טק"ק עם ראשי-נפץ כימי. איובי מציין כי מתאריך זה ועד תחילת אוגוסט הוא פירסם מספר תקנות והנחיות באשר לשימוש בראשי-נפץ "מיוחדים" על-ידי היחידות המבצעיות, ומדבריו עולה כי גורמי הטק"ק המבצעיים עסקו רבות בסוגיה זו על רקע הכנות מעשיות לשימוש אפשרי בראשי-נפץ כימיים.¹⁰

יש להבהיר כי איובי אינו עושה שימוש במונח "ראשי-נפץ כימיים", אלא רק במונח "ראשי-נפץ מיוחדים", אשר עשוי לכלול גם ראשי-נפץ ביולוגיים. קיומם של אלה האחרונים נחשף רק ב־1995 עם עריכתו של חוסיין כאמל, חתנו של צדאם חוסיין ומי שהיה אחראי על פיתוח חלק מרכזי מאמצעי הלחימה הלא קונוונציונליים בעיראק.¹¹

באשר למדיניות ההפעלה של ראשי-הנפץ המיוחדים, מציין איובי, כי על-פי הנחייתו של נשיא עיראק מה־6 בינואר, אמורים היו אלה להיות מופעלים רק על-פי הנחיה מיוחדת או – ללא צורך באישורים – אילו עיראק עצמה הייתה מותקפת בנשק בלתי קונוונציונלי. (לדבריו היה בידי העיראקים מידע, שהאמריקנים יעשו שימוש בפצצות "מעין גרעיניות"). איובי מציין כי הנחיה זו הועברה לכוחות רק ב־8 בינואר 1991, כשבוע לפני פרוץ המלחמה.¹² בהקשר זה טוען סקוט ריטר, שהיה פקח ראשי ב־UNSCOM, ושתיחקר את איובי, כי למפקד כוח הטילים הייתה הנחיה, כי אם מתנתק הקשר בינו לבין הפיקוד העליון, בסמכותו להורות על שיגור ראשי-נפץ כימיים ללא כל אישור נוסף.¹³



הטיל העיראקי "אל-חוסיין" על משגר נייד

של צדאם חוסיין בנאומו המפורסם ב־2 באפריל 1990, שבו ציין כי אם תתקיף ישראל את עיראק בנשק גרעיני, "האש העיראקית תאכל את מחצית ישראל... מי שיאיים בפצצה גרעינית, יושמד בנשק הכימי".⁶

לאור אירועים אלה ותוך קבלת הנחיות מפורשות מנשיא עיראק החל איובי באפריל 1990 להכין את מערך הטק"ק לקראת שיגור טילים לעבר ישראל. לטענתו, היערכות זו כללה גם מוכנות ראשונית לשימוש בראשי-נפץ שהכילו חומרי לחימה כימיים.

עד לפלישה לכוויית (ב־2 באוגוסט 1990) המשיכו יחידות הטק"ק בהיערכותן ללחימה בישראל. במהלך הפלישה לכוויית נערכה חטיבת "אל-חוסיין" העיראקית במערב עיראק לשיפור ההיערכות למקרה של תקיפה ישראלית.⁷ איובי טוען כי לאור תגובת ישראל לפלישה לכוויית ועקב הנחייתו של נשיא עיראק נערכו יחידות הטק"ק לתגובה מיידית נגד ישראל בירי טק"ק. השגת מוכנות זו הסתיימה ב־8 באוגוסט, כש־10 טילים תודלקו על מנת לעמוד ברמת כוננות של 4 שעות לשיגור. ממכלול התייחסויותיו לנושא הכימי עולה כי מוכנות זו כללה גם ראשי-נפץ כימיים (ראו

איובי אינו מציין אילו מטרות נבחרו עבור ראשי-נפץ המיוחדים.

ההיערכות הטקטית להפעלת הטק"ק במערב עיראק

אחת ההצלחות העיראקיות הבולטות הייתה העובדה, שבמהלך המלחמה כולה לא נפגע שום משגר טק"ק נייד – למרות עליונות אמריקנית בולטת. הצלחה זו נובעת, בין השאר, מההיערכות הטקטית המקדימה נגד ציד הטק"ק, שאותה מפרט איובי בהרחבה רבה בספרו. היערכות זו כללה פיזור מוקדם של ציוד ממחנות הקבע, ייעול ההיבטים

הטקטיים של הפעלת הטק"ק (כמו, למשל, קיצור זמני השהייה בעמדות השיגור), תגבור ההגנה נגד מטוסים ונגד כוחות מיוחדים, תגבור אמצעי הקשר והכשרת מקומות מסתור.

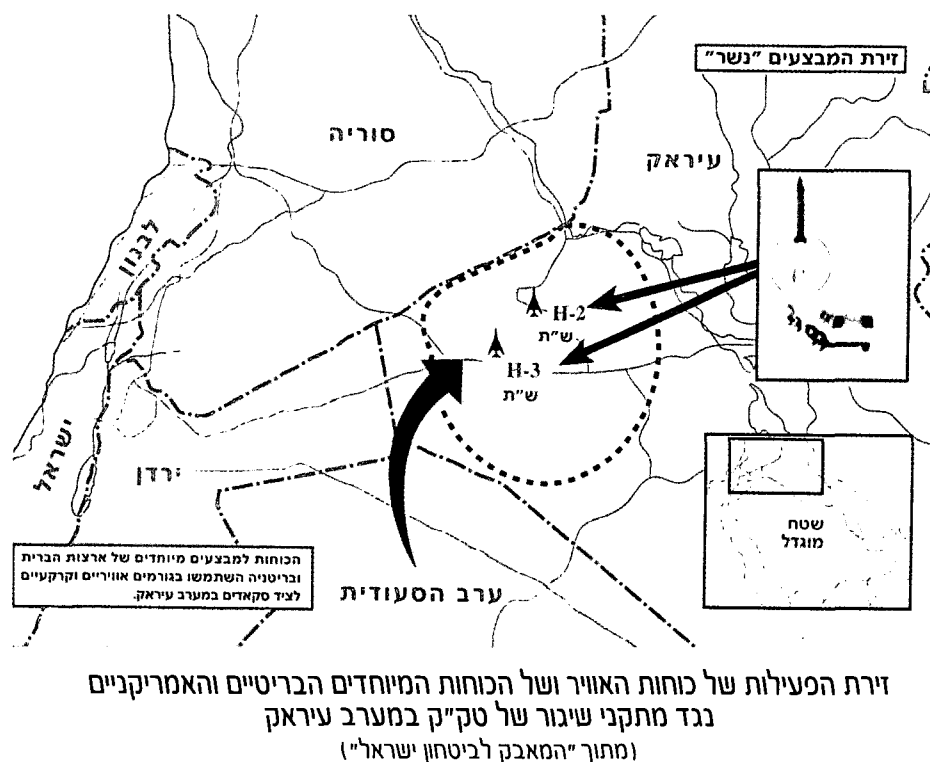
להשלמת התמונה ראוי לציין כי בעוד העיראקים נערכים להתמודדות דומה לזו שאכן התרחשה במלחמה, לא נערכה פעילות מקבילה בצד האמריקני, אשר נערך לטפל במרכיבים הנייחים של מערך הטק"ק, קרי, מפעלי הייצור, אתרי האחסנה, מחנות הקבע ומערך המשגרים הנייחים, שהלך ונבנה במערב עיראק.¹⁴ המשגרים הניידים לא נתפסו כמטרות חשובות, היות והוערך שלא תהיה לשיגורי הטק"ק השפעה משמעותית על מהלך

הלחימה. היטיב לבטא תפיסה זו מפקד כוחות ארה"ב במלחמה, גנרל שוורצקופף, בנאום במהלך המלחמה: "לומר ש'סקאדים' הם סכנה לאומה זה כמו לומר שברקים הם סכנה לאומה. בכנות, אני הייתי חושש יותר להיות בחוץ בעת סופת ברקים בדרום ג'ורג'יה מאשר להיות ברחובות ריאד בשעה שה'סקאדים' נופלים".

השינוי במתאר הלחימה הצפוי וזניחת המערך הנייח

היות ומתאר הלחימה שאליו התכוננו העיראקים היה מול ישראל, הרי כוח הטק"ק העיראקי היה בנוי לתת מענה רק מול החזית הישראלית ותוך התמודדות עם פעילות התקפית ישראלית בלבד.

אולם זמן קצר לאחר הפלישה לכוויית הבינו העיראקים כי הם עומדים בפני סכנה מוחשית של תקיפה אמריקנית מסיבית, וכי יהיה עליהם להילחם מול אויב מצויד היטב באיכות ובכמות, כמו גם מול חזית נוספת – סעודיה. שינוי משמעותי זה הביא אותם לבצע מספר התאמות למצב החדש. הראשונה, שאותה איובי אינו מזכיר, היא זניחת המערך הנייח והפגיע והישענות על מערך המשגרים הנייד. בהקשר זה יש לציין כי החל ממאוס 1990 פורסמו בעיתונות האמריקנית דיווחים על אתרים של משגרי טק"ק נייחים, ההולכים ונבנים במערב עיראק.¹⁵ באמצע יוני – עוד לפני הפלישה לכוויית – אף פורסמו תצלומי לוויין של חלק



זירת הפעילות של כוחות האוויר ושל הכוחות המיוחדים הבריטיים והאמריקניים נגד מתקני שיגור של טק"ק במערב עיראק (מתוך "המאבק לביטחון ישראל")

מהאתרים.

נראה כי שילוב זה של מערך נייח ובעל מגבלות הפעלה, אשר נחשף על-ידי גורמי המודיעין של המערב, יחד עם צפי להתמודדות עם אויב חזק משמעותית, הניא את מפקדיו של חיל הטק"ק, בסופו של דבר, מלעשות שימוש במשגרים אלה. (איובי מציין כי אנשי התעשייה הצבאית העיראקית המשיכו לבדוק את המשגרים הנייחים גם לאחר הפלישה לכוויית, אך הוא אינו מציין את המניע לפעילות הזאת – האם הפעילות תואמה עם חיל הטק"ק כחלק מצעדי ההונאה, או שאכן הייתה כוונה לעשות בהם שימוש).

צעד נוסף שננקט, לדברי איובי, היה בנייתם של משגרים ניידים מתוצרת עיראק (שכינים היה "א-נדא'א") על מנת להגדיל את סד"כ המשגרים הניידים, שנוכח הנסיבות

376 377

צבאיים וכלכליים ספציפיים,¹⁹ שבהם ניסו העיראקים – ולטענתם גם הצליחו – לפגוע.

בהתבטאות קודמת משנת 1997 מציין איובי כי "המטרות שפגעו בהן הטילים העיראקיים... כללו את איזור התעשייה בתל-אביב, המכונה רמת-גן, את מתחם משרד הביטחון, את בתי-הזיקוק בנמל הקישון ליד חיפה, את תחנת הכוח בחדרה, את קמפוס הטכניון ומקומות נוספים".²⁰

בספרו כלל איובי פרטים נוספים, ובהם תיאור המאמצים שעשתה עיראק כדי להשיג מודיעין מדויק על המטרות²¹ וכדי לשפר את דיוק הטילים, על מנת שאפשר יהיה להימנע מפגיעה באזרחים. לטענתו, "נבחרו ונתקפו רק מטרות צבאיות ותעשייתיות, וכי ניתן היה להבטיח אי-פגיעה באזרחים עקב דיוקם הרב של הטילים".²² באשר לסוג המטרות שנבחרו, ההנחיה הייתה כי "עליהן להיות חיוניות למאמץ הצבאי, באופן שירתיע את ישראל מלבצע פשעים נוספים נגד העם העיראקי והעם הפלסטיני".

גם אם דברי איובי מבטאים נכונה מאמץ עיראקי לפגוע במטרות ספציפיות במרחבים שצוינו, הרי דיוק הטילים ואיכות המודיעין שהיה בידי העיראקים הביאו, כידוע, ברוב המקרים לפגיעה באזורי מגורים אזרחיים. דבריו בהיבט זה משקפים בעיקר את התעמולה העיראקית ולא את האירועים במציאות.²³

במהלך המלחמה פגעו טילים אחדים באזור השומרון: עד כה לא ניתן הסבר עיראקי לפגיעת טילים אלה, והוערך כי נוכחות מטוסי הקרב האמריקניים והיקף התקיפות שבוצעו במערב עיראק מנעו מהעיראקים להגיע לעמדות השיגור המתאימות וגרמו להחטאת הטילים. ההסבר של איובי לשיגורים אלה הוא שטילים בודדים שוגרו לעבר היישוב תקוע בשומרון, שלפי המידע שהיה ברשות העיראקים, נערכו בו משאיות ישראליות עם טילים. ראוי לציין כי הסבר דחוק זה אינו מופיע במקומו הכרונולוגי המתאים ביומנו של איובי. אירוע לא מוכר, שאותו חושף איובי, הוא

החדשות עתידיים היו לפעול בשתי חזיתות.

איובי גם חושף את מגבלותיהם של המשגרים מתוצרת עיראק, שלדבריו היה קשה מאוד להפעילם במהלך המלחמה: "האמת היא שלמשגרים העיראקיים אין אותה גמישות שיש למשגרים מתוצרת חוץ... משגרי 'א-נדא' סיעו לעיבוי הירי, אולם הם לא היו כשירים לתמרון טקטי". לדבריו, מגבלות אלה וכן בעיות טכניות בהפעלתם הביאו בסופו של דבר לריכוז רוב פעילותם בדרום עיראק מול הגזרה הסעודית.

סד"כ המשגרים

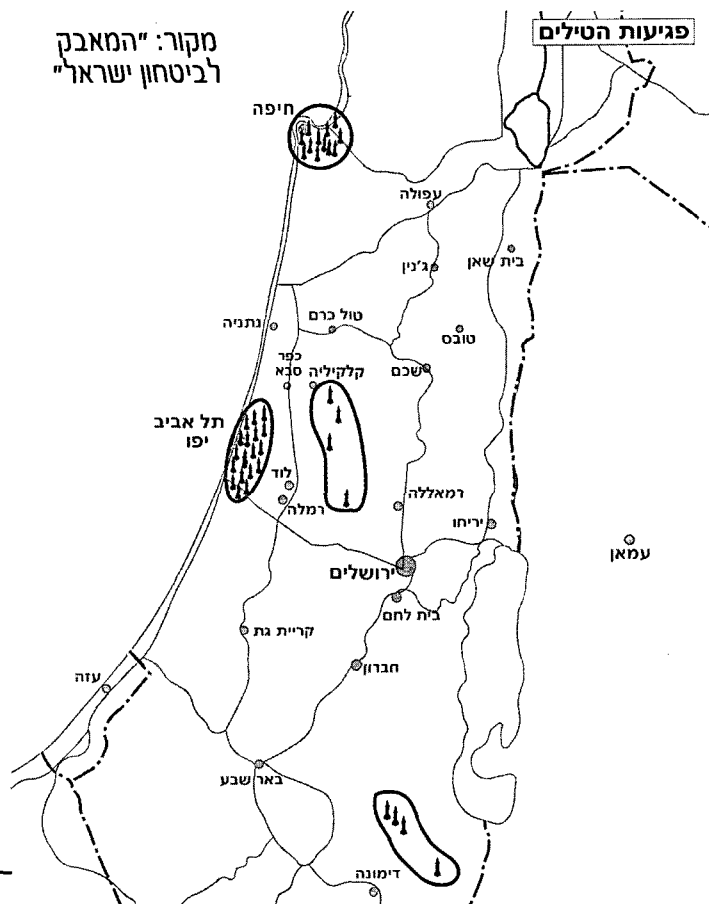
בעוד שסד"כ המשגרים הנייחים, שאותרו ונבחנו בתצלומי לוויין, עמד על 28 (בחמישה אתרים), הרי שסד"כ המשגרים הניידים לא היה ידוע לנכחות הקואליציה במהלך המלחמה. (לפני המלחמה הוערך כי מדובר ב-24³⁶ משגרים. במהלך המלחמה היו מספר התבטאויות – בעיקר של שוורצקופף – כי מדובר ביותר מ-100 משגרים).¹⁶

בדיווחיה לאו"ם לאחר המלחמה טענה עיראק כי היו לה רק 10 משגרים ניידים סובייטיים מקוריים (MAZ-543) וארבעה משגרים ניידים מתוצרת עצמית ("א-נדא"),¹⁷ דהיינו בסך הכול 14 משגרים ניידים. באמצעות מספר זה של משגרים לא ניתן לבצע את השיגורים שביצעה עיראק במהלך המלחמה, אלא אם כן היא ניידה משגרים אחדים מחזית לחזית.¹⁸

איובי מפרט כיצד עשה שימוש בסד"כ מצומצם זה בשתי החזיתות (מול ישראל ומול סעודיה), תוך שהוא משנע את המשגרים מחזית לחזית – מרחק של יותר מ-1,000 ק"מ. זאת לאורך הדרכים המשובשות, שהותקפו שוב ושוב על-ידי המטוסים האמריקניים.

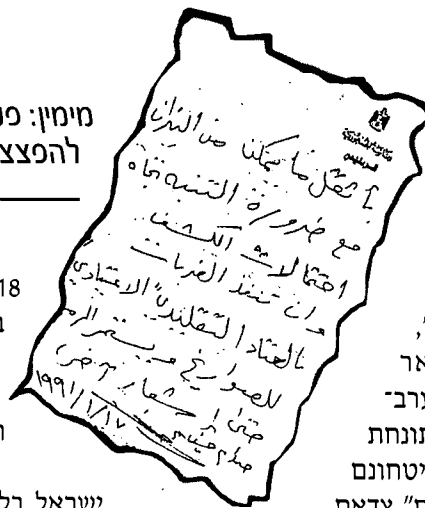
המטרות

לאור דיוקם הנמוך של הטילים מקובל להניח כי העיראקים שיגרו את הטילים באופן כללי לעבר תל-אביב, חיפה ודימונה בלי לכוון למטרות ספציפיות. עם זאת, בהצהרות עיראקיות שונות במהלך המלחמה ולאחריה צוין כי המטרות כללו יעדים



מימין: פקודת הקרב של צדאם חוסיין להפצצת ישראל בטילים (1991)

אולם בפועל הצליחו העיראקים לייצר ב-18 בינואר מטח של שבעה-שמונה טילים בלבד. בעיות טכניות שונות, שהתגלו במשגרים מייצור עיראקי, ואולי גם בעיות לוגיסטיות מנעו ניצול מלא של יכולת השיגור מהמשגרים הניידים. יומיים לאחר השיגור הראשון לעבר ישראל, בליל ה-19-20 בינואר, שוגר המטח הראשון במלחמה לעבר סעודיה, שכלל גם הוא שמונה טילים.



יוזמה של חיל הטק"ק לשגר טילים לעבר משכן הכנסת בירושלים. לדבריו, לאחר שהוא בחן את "ההרכב הדמוגרפי בירושלים... ובמיוחד את המידע לגבי הרכב האוכלוסייה של מזרח ירושלים ומערב ירושלים", ולאור ידיעתו את "מגבלות הדיוק של טילי אל-חוסיין", הוא הציע לנשיא עיראק ב-22 בינואר "להנחית מהלומה על מטרות האויב במערב ירושלים, כאשר הנקודה העיקרית שעליה תונחת המהלומה היא משכן הכנסת, תוך וידוא ביטחונם של מסגד עומר, כיפת הסלע ומזרח ירושלים". צדאם חוסיין לא אישר בקשה זו.

מאפייני הפעילות העיראקית במלחמה

לפי איובי, עברה תורת ההפעלה של הטק"ק כמה שינויים והתאמות במהלך המלחמה – בהתאם לפעולותיהן של בעלות הברית נגד הטק"ק. עם זאת, מאפייני הפיקוד והשליטה לא השתנו לאורך מרבית המלחמה, והפקודות לשיגור הטילים הועברו בדרך כלל ישירות מצדאם חוסיין.²⁵ איובי כותב כי לעיתים ניתן למפקדים בשטח חופש פעולה לדחות את ביצוע השיגורים משיקולי שרידות.²⁶ לרשות המפקדים בשטח עמדו בדרך כלל 24 שעות לביצוע הפקודות – ולעיתים יותר – בהתאם ליכולת להעביר את הפקודות ועל-פי היקף ההכנות שנדרשו לביצוען.

את פעילות הטק"ק העיראקי ואת יחסי הגומלין בין פעילות זו לבין פעילות כוחות הקואליציה לציד הטק"ק ניתן לחלק לארבעה שלבים מרכזיים במלחמה. החלוקה לשלבים הושפעה מהיקף השיגורים בכל התקופה ובכל מטח, מאזורי השיגור, מעמדות השיגור, מטווחי הטילים ומהמטרות שנתקפו. נוסף על כך הושפעה החלוקה מפעילותם של כוחות הקואליציה נגד מערך המשגרים הניידים. חלוקה זו אינה מופיעה בספרו של איובי.

הפקודות לשיגור הטילים הועברו בדרך כלל ישירות מצדאם חוסיין

מאפייני השלב הראשון של המלחמה (17-26 בינואר 1991)

אף שאיובי אינו מתייחס להשיגים של חיל הטק"ק בתקופה זו, הרי מניתוח הנתונים עולה כי בעשרת הימים האלה שוגרו לעבר ישראל יותר ממחצית מכלל הטילים ששוגרו לעברה במהלך המלחמה כולה, תוך שכוחותיו של איובי פועלים, ככלל, בהצלחה ולפי התכנונים שנערכו לפני המלחמה. המשגרים פעלו משני אזורים, אשר הייתה אליהם גישה נוחה מעורפה של מערב עיראק וממרחב בגדאד: משני צידי הציר בין רמאדי לרוטבה (כונה ציר ה-H) ומאיזור הסמוך לגבול עם סוריה (אליקאים).

תחילת המלחמה

האולטימטום שהוצב לעיראק פג ב-15 בינואר 1991, ולמחרת החלו תקיפות אוויריות נרחבות של מטוסי הקואליציה. שיגורי הטק"ק הראשונים בוצעו יממה לאחר תחילת התקיפות, בלילה שבין ה-17 ל-18 בינואר.

פערי המודיעין של כוחות הקואליציה

איובי מודע לכך שהטק"ק העיראקי כמעט ולא היה מרכיב עיקרי בתוכנית התקיפה של האמריקנים: המטרות שנבחרו לתקיפה ביום התקיפות הראשון כללו את המשגרים הניידים, מחנות הקבע, מפעלי ייצור ומכונני מחקר. (זאת עקב הדגש שנתנו האמריקנים בעת תכנון התקיפות לחיסול יכולתה הבלתי קונוונציונלית של עיראק לטווח הארוך ולא רק המיידי).

עם זאת לועג איובי לשירותי המודיעין של מדינות הקואליציה, על שלא הצליחו לקבוע לפני המלחמה את מספרם המדויק של הטילים ושל המשגרים במערך הטק"ק העיראקי. העדרו של מידע זה במהלך המלחמה והעדר הניסיון בציד מטרות

ניידות מסוג זה פגעו ביכולת האמריקנית להעריך נכונה את יכולתו של הטק"ק העיראקי, לזהות את מאפייני הפעילות של המשגרים ולסמן את החוליות החלשות שבו.

כמו כן מבהיר איובי כי פיזור הטק"ק מאתרי הקבע לאתרים קדמיים טרם המלחמה הוביל לכך שביום הראשון למלחמה הייתה תמונת המטרות ותכולתן שונה במידה ניכרת מהתמונה שציירו לעצמם האמריקנים.²⁴

שיגור מטחי הטק"ק הראשונים

איובי מתאר כיצד עם תחילת תקיפות הקואליציה פעלו העיראקים כדי לשגר מטח מרבי של 14 טילים לעבר ישראל, תוך שהם עושים שימוש רק במשגרים הניידים (כאמור, לטענתו, זה מספר המשגרים הניידים שהיו לעיראק).

ניידים, הרי פעילותם האינטנסיבית במערב עיראק חוללה שינוי משמעותי במאפייני הפעילות של המשגרים – שינוי שאיובי אינו מודה בהתרחשותו. בשלב זה שוגרו ארבעה טילים בודדים בלבד, רק מהמרחב הצפוני, תוך שהעיראקים פועלים בניגוד לתו"ל המוכר שלהם ובמאפיינים המסגירים מצוקה של ממש. נראה כי לפעילות הכוחות המיוחדים, שפעלו בשלב זה רק באזור הדרומי של מערב עיראק, הייתה תרומה ניכרת להחלטה לזנוח מרחב שיגור זה.

המצוקה באה לידי ביטוי בתיאוריו של איובי את התקיפות האינטנסיביות – במיוחד באזור אל-קאם, שממנו שוגרו הטילים – וכן את התקיפות של כלי רכב ושל משאיות, שנעו על צירי התנועה. (אם כי איובי טוען שבתקיפות נפגעו רק כלי רכב אזרחיים ולא מטרת צבאיות). איובי מבהיר כי ב-29 וב-30 בינואר לא נערכו שיגורי טילים, לאחר שהנשיא קבע כי אלה יהיו "מי מנוחה". נוסף על כך כותב איובי, כי בשעות הבוקר של ה-29 בינואר הוא הורה להסיג את משגרי הטק"ק לאזור בגדאד וכן להעביר את הטילים ואת הציד הטכני מאתר האספקה שבעורף מערב עיראק (ליד העיר רמאדי) לאתרים בטוחים יותר.²⁷

מאפיין נוסף של המצוקה הוא שהטילים לא הגיעו אל מטרם בתל-אביב, אלא פגעו בשומרון. (כאמור, איובי אינו מודה שהטילים החטיאו, אלא טוען שהטילים שוגרו לעבר היישוב תקוע, שבו – לטענתו – נערכו משאיות נושאות טילים).

המצוקה העיראקית נבעה מכך שהאמריקנים קיצרו את זמני התגובה של מטוסייהם והחלו לפתח ולהפעיל תפיסת אמנעה, שכללה תקיפה של צירי התנועה ותקיפה של כלי רכב שנעו על צירים אלה. קיצור זמני התגובה של האמריקנים נבע – בין היתר – מהשגת עליונות אווירית, דבר שאיפשר לערוך פטרולים ממושכים בשטח עיראק עצמה ולא רק בשטח סעודיה, כפי שבוצע עד אז.

מאפייני השלב השלישי במלחמה (12*4 בפברואר 1991)

למרות התעלמותו של איובי, הרי נראה שהעיראקים היו מודעים לאחר שיגורי השלב השני שהטילים החטיאו ופגעו בשומרון. במהלך השלב הזה הוסיפו המשגרים העיראקיים לפעול מהמרחב הצפוני בלבד והצליחו לייצר רק שלושה שיגורים של טילים בודדים, שבניגוד לשלב הקודם פגעו במטרותיהם באזור תל-אביב ובחיפה. זאת תוך שהעיראקים מתאימים את עצמם למצב החדש, שבו בוצעו תקיפות אינטנסיביות במרחב אל-קאם, מוקשו צירים, וכן החלה הפעלתם של כוחות מיוחדים אמריקניים במרחב זה.

מאפייני השלב הרביעי במלחמה (13*25 בפברואר 1991)

שלב זה, האחרון במלחמה, כלל שיגור של שמונה טילים לעבר

השיגורים בשלב זה בוצעו לטווחים קבועים של כ-585 ק"מ – בעיקר בלילה וממשגרים ניידים, שפעלו בקרבת אתרי המשגרים הניידים. כמו כן נעשה ניסיון לשגר במטחים גדולים תוך תיאום השיגורים לעבר מטרות בת"א ובחיפה. נוסף על כך נעשתה פעילות הונאה באמצעות משגרי רקטות מסוג "פרוג" ובאמצעות עשיית פעולות שונות במשגרים הניידים, שיצרו את הרושם שמדובר במשגרי "אל-חוסין" ובהכנות לשיגור מהאתרים הניידים.

בעוד העיראקים פועלים בהצלחה רבה באמצעות המשגרים הניידים, תקפו האמריקנים ביום הראשון למלחמה – בהתאם לתוכניתם המקורית – את משגרי הטק"ק הניידים במערב עיראק. בתקופה זו כבר החלו לפעול צוותים של כוחות מיוחדים בריטיים (SAS) בחלק הדרומי של מערב עיראק. גם פעילות זו תוכננה נגד אתרי המשגרים הניידים, אולם הוסבה במהירות גדולה, יחסית, נגד המערך הנייד שפעל מאותם מרחבים.



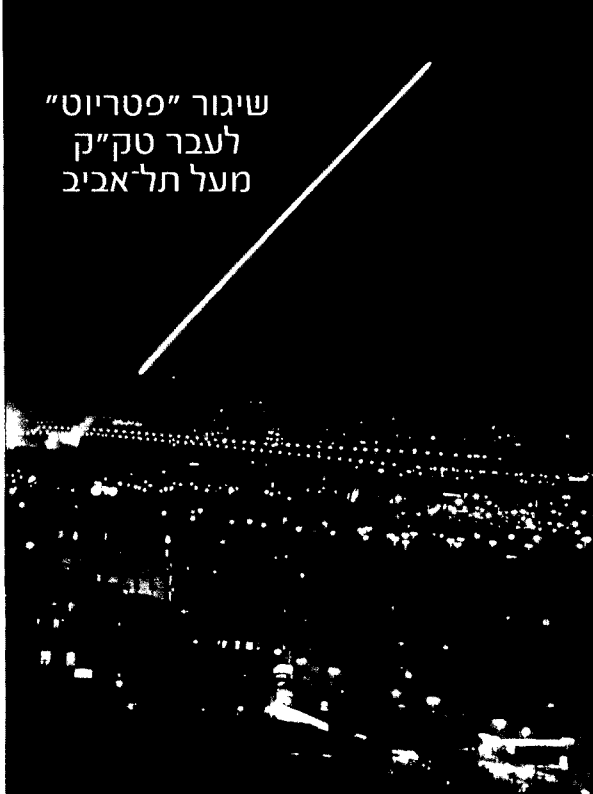
הצלחת הטק"ק העיראקי לפגוע בעורף הישראלי והסעודי ובחיילים אמריקנים איפשרה לצדאם להכריז על יכולתה של ארצו להתמודד בהצלחה עם מעצמות

תשומת הלב שהעניקו האמריקנים למערכי הטק"ק במערב עיראק נבעה בעיקר מהחשש שישראל תתקוף מערכים אלה – מהלך שנתפס כמסוכן מאוד להמשך קיומה של הקואליציה האנטי עיראקית. לכן פותחה במהירות תפיסת לחימה בטק"ק הנייד – תפיסה, שכאמור לא הייתה ברשות האמריקנים עם פרוץ המלחמה. אולם יישומה של התפיסה היה מסורבל ואיטי ולא איפשר להגיע אל מרחבי השיגור בזמן סביר לאיתור המשגרים. (תפיסה זו עתידה הייתה לעבור כמה שינויים במהלך המלחמה).

מאפייני השלב השני במלחמה (27 בינואר – 3 בפברואר 1991)

אף שהאמריקנים נכשלו במאמציהם להשמיד משגרי טק"ק

שיגור "פטריוט" לעבר טק"ק מעל תל-אביב



בעקבות פעילות הכוחות המיוחדים הבריטיים במרחב השיגור הדרומי, הגבילו העיראקים את פעילותם למרחב השיגור הצפוני

כל הזמנים שבהם שוגרו הטילים, יש בדיווחו לפחות טעות גסה אחת: הוא משייט אחד מהשיגורים לעבר ישראל ומוסיפו בתאריך אחר כחלק ממטח טילים גדול. (בשיגור הזה מתייחס איובי לטיל אחד ששוגר, בעוד שרדיו בגדאד דיווח באותו יום על שני טילים. כאמור, נראה כי בסופו של דבר לא שוגר שום טיל במועד שמציין איובי.

היקף המאמץ האווירי לציד הטק"ק

אחד ההישגים שמייחסים העיראקים לפעילות הטק"ק במלחמה הוא ריתוק חלק ניכר מהפעילות האווירית האמריקנית במאמץ לציד הטק"ק. הסטטיסטיקה מגלה מציאות קצת שונה. בסך הכול ביצעו בעלות הברית 110 אלף גיחות, וכמחציתן היו גיחות תקיפה. על-פי נתוני הפעילות האווירית במלחמה,³⁰ ביצעו בעלות הברית כ-1,500 גיחות תקיפה נגד כל מרכיביו של מערך הטק"ק העיראקי (כולל אתרי ייצור ופיתוח) שהן כ-2.7% מכלל גיחות התקיפה במלחמה, אך רק כ-215 גיחות הוטל חימוש על משגרים ניידים (0.4% מכלל גיחות התקיפה). למספר זה יש להוסיף כ-1,000 גיחות, שבהן פיטרלו מטוסי קרב בניסיונות לצוד משגרים, אך בסופו של דבר, משאלה לא אותרו, השליכו אלה את החימוש על מטרות אחרות.

מכאן שסך הגיחות נגד טילי הקרקע-קרקע העיראקיים – כולל גיחות הפטרול – עומד על 4.7% מכלל גיחות התקיפה. אומנם ציד הטק"ק לא ריתק כוחות אמריקניים בהיקף שטוען

(המשך בעמוד 40)

ישראל – כולל שיגור מטח של ארבעה טילים, מהם שלושה לעבר איזור דימונה. מספר זה, הגדול ממספר הטילים ששוגרו בשלב השני והשלישי גם יחד, מעיד על המאמץ העיראקי להוכיח כי יכולתם לייצר מטחי טילים לא דוכאה אף בשלהי המלחמה.

איובי כותב כי המניע לשיגור הטילים לעבר דימונה ולהגברת קצב השיגורים בתקופה זו היה פגיעה קטלנית במיוחד באזרחים עיראקים ששהו במתקן צבאי תת-קרקעי בבגדאד, ששימש להם כמקלט (מקלט אל-עמארה).

שלושת הטילים ששוגרו לעבר דימונה ב-16 בפברואר ושני הטילים ששוגרו ב-25 בפברואר נשאו ראשים שמולאו רק בבטון ובברזל בניין. איובי מבהיר כי ההשראה נלקחה מפרק בקוראן, שבו מסופר על ציפורים שהשליכו אבנים על הכופרים. איובי מרמז שטילי הבטון האלה, שכונו על-ידי העיראקים "אל-חג'ארה"²⁸ (אבן), נועדו להביע את הזדהותה של עיראק עם אירועי האינתיפאדה.

במהלך התקופה הידלדל מלאי הטילים, ואיובי נערך בתיאום עם התעשייה הצבאית לחימה ממושכת יותר. איובי כותב כי לפני המלחמה הוכנו 70 טילים בלבד, וכי אלה שוגרו עד לאותו שלב. נוסף על כך הורה איובי לשמור על "מנת ברזל" של טילים "הנחוצים לשימוש מיוחד" (הכוונה היא, כנראה, לנשק בלתי קונוונציונלי).

הפעילות האמריקנית בשלב זה, כחודש לאחר פרוץ המלחמה, אופיינה בשורה של רעיונות ושל שיטות "חדשניות" לציד טק"ק. ניסיונות אלה התאפשרו לאור המודעות האמריקנית לעליונות האווירית המוחלטת שהשיגו, תוך שהם מתמקדים באזור אל-קאים, שממנו בוצעו השיגורים.

איובי מתגאה במיוחד על כך שביום השיגורים האחרון, 25 בפברואר, פגע אחד משני הטילים ששוגרו לעבר סעודיה בבסיס אמריקני בדהראן, הרג 28 חיילים ופצע כ-100 (שהם שיעור ניכר מסך כל הנפגעים האמריקנים במהלך המלחמה כולה).

מספר הטילים ששוגרו במלחמה

נתון זה, שעליו אין הסכמה חד-משמעית, הוא משמעותי לאור העובדה שהעיראקים נדרשו לתת לאחר המלחמה הסבר על השימוש שעשו בכל 819 הטילים שסופקו להם על-ידי בריה"מ (על מנת לוודא כי לא נותרו בידיהם טילים). מכאן שהפרזה במספר השיגורים מסייעת לעיראקים להסתיר טילים אחדים מעיני המערב.

בעוד שהעיראקים טוענים כי שיגרו 93 טילים במהלך המלחמה, מהם 43 טילים לעבר ישראל, אותרו ברמת ודאות גבוהה רק 39 טילים²⁹ ולכל היותר 41 טילים. פער דומה קיים ביחס לשיגורים לעבר סעודיה. בישראל ובסעודיה יחדיו אותרו רק 85-87 שיגורים ולא 93 כפי שטוען איובי.

ראוי לציין כי בעוד שאיובי מציין ביומנו בדקדקנות את

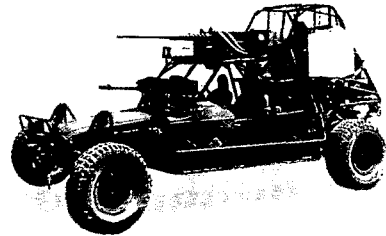
ציידי הטק"ק בעיראק

וביצוע פעולות הסחה והטרדה בעומק השטח העיראקי. נושא הטק"ק, אם הוזכר, היה בעדיפות משנית. רק לאחר מספר ימי לחימה, כשהתברר שהפעילות האווירית אינה מצליחה לפגוע במשגרי הטק"ק הניידים, וכאשר גבר החשש מהתערבות ישראלית במלחמה, שתביא לפירוק הקואליציה, הפכו טילי הקרקע-קרקע העיראקיים ליעד המרכזי של הכוחות המיוחדים הבריטיים.

הכוחות הבריטיים הורכבו משני סוגי צוותים – בהתאם למשימות שהוגדרו: צוותים קטנים של 8 לוחמים שנועו רגלית או על גבי כלי-רכב, ומשימתם העיקרית הייתה לצפות על צירי התנועה. (ההחלטה אם לנוע רגלית או בכלי-רכב התקבלה על-ידי הצוותים

בשבוע השני של ינואר, ימים אחדים לפני תחילת המלחמה, הציגו דה לה ביליה ואנשיו לשוורצקופף את יכולותיהם של הכוחות המיוחדים הבריטיים ואת הדרך המומלצת לשלבם בלחימה. תצוגה זו, שהייתה משכנעת מאוד, הביאה את שוורצקופף לאשר את שילובם של לוחמי ה-SAS (Special Air Service) וה-SBS (Special Boat Service) של צבא בריטניה בפעילות מייד עם תחילת הלחימה. (עם זאת ראוי להדגיש כי אישור עקרוני זה ניתן רק לכוחות המיוחדים הבריטיים).

הכוחות הבריטיים, ששהו באיזור מספטמבר 1990 על רקע ההכנות לחילוץ של



סוגיית ההפעלה של כוחות מיוחדים במסגרת המלחמה המתוכננת נידונה רבות במהלך גיבוש תוכנית הלחימה על-ידי כוחות הקואליציה בשלהי 1990. עם זאת היה קושי רב בשילובם של כוחות אלה בפעילות חסויה בעורף השטח העיראקי – הן בגלל הרצון למעט ככל האפשר במספר הנפגעים והן לאור הקושי בהצגת יעדים איכותיים, שאינם ניתנים למימוש באמצעים אחרים.

על כן עד לשלבים מאוד מאוחרים בגיבושה של תוכנית הלחימה היה תפקידם של הכוחות המיוחדים להשתלב בתפקידים "גלויים", מרביתם לא התקפיים, ובכלל זה פעולות חיפוש והצלה (בעיקר חילוץ טייסים נוטשים), פעולות תיאום וקישור עבור יחידות שאינן דוברות אנגלית, פינוי מוקשים ימיים וכד'.³¹

שוורצקופף עצמו היה מתנגד עיקש להפעלת הכוחות המיוחדים, בעיקר משום שראה בהם גורם בעל תועלת זניחה מול הסיכון הרב שבהפעלתם. דעה זו נבעה, בין השאר, מניסיונו האישי בהפעלת כוחות מיוחדים בפלישה לפנמה מספר שנים קודם לכן, שם הסתיימו אחדות מהפעולות של כוחות אלה בכישלון ובמספר נפגעים גבוה, תוך ששוורצקופף נאלץ לסכן עוד ועוד כוחות בחילוץם. (למשל, שורה של תקלות בכיבוש נמל-התעופה במקום גרמה לארבעה הרוגים מיחידת ה-Navy Seals ולעיכוב הפלישה כולה בכשעתיים).

לעומתו, מפקד הכוחות הבריטיים במפרץ, סר פיטר דה לה ביליה, שהיה בעצמו איש הכוחות המיוחדים, מפקדה לשעבר של יחידת ה-SAS הבריטית ומומחה בעל ניסיון מבצעי רב בהפעלת כוחות מסוג זה, סבר שיש מקום להפעלתם. דה לה ביליה גיבש תוכניות להפעלת הכוחות המיוחדים הבריטיים, שהיו מבוססות על שני עקרונות: בחירה של מטרות איכותיות והיכולת לחלץ את הכוחות במקרה של הסתבכות.³²



(עצמם).

צוותים גדולים של כ-30 לוחמים. כל צוות כזה נע בשטח באמצעות שישה ג'יפים מסוג "לנד-רובר", משאית "יונימאג" ושני אופנועים. בעוד שהצוותים הקטנים הוטסו לאזורי הפעילות במסוקים, הרי הצוותים הגדולים נכנסו לעיראק בנסיעה מהגבול הסעודי, ולכן נעו מספר ימים לפני שהגיעו לאזורי הפעולה שנבחרו.

תספוק הכוחות בוצע באמצעות מסוקים, שהעבירו לכוחות תחמושת, מזון וחלפים ובכך איפשרו להם שהייה ממושכת ורצופה בשטח. (אחד הסיוורים נשאר בשטח עיראק יותר משישה שבועות בטרם חזר לסעודיה). התיאום באשר למיקומם של הצוותים, שנועד למנוע "אש ידידותית", בוצע על-ידי הגדרת ריבועים של 5 X 5 ק"מ, שבהם שהו הכוחות בכל יום נתון. היו אומנם מספר מקרים של ירי אמריקני על הכוחות המיוחדים, אך אירועים אלה הסתיימו ללא נפגעים.

מתוך שלושה צוותי התצפית הבריטיים שפעלו בעומק השטח העיראקי נאלץ צוות אחד לחזור כבר ביום הנחתתו בשל חוסר יכולתו

שוורצקופף עצמו היה מתנגד עיקש להפעלת הכוחות המיוחדים, בעיקר משום שראה בהם גורם בעל תועלת זניחה מול הסיכון הרב שבהפעלתם

בני הערובה המערביים, שהוחזקו על-ידי צדאם חוסיין כ"מגינים אנושיים", תוגברו ב-10 בינואר בפלגה נוספת מיחידת ה-SAS והחלו בהכנת הציוד הנדרש. עם סיום ההכנות, ב-20 בינואר, הוטסו הכוחות לבסיס הפעילות הייעודי בסעודיה, ולמחרת כבר הוכנסו ראשוני הצוותים למערב עיראק.

אולם האישור המאוחר שניתן לתכנונים המבצעיים גרם לכך שיחידת ה-SAS הבריטית סבלה מזמן התארגנות קצר, ממודיעין לקוי וממחסור בציוד קריטי ללוחמים – דבר שפגע ביעילות הכוחות שפעלו. כך, למשל, אחד הצוותים תוכנן להסתתר בשטח שבו הייתה ערוכה סוללה עיראקית של תותחים נגד מטוסים, צוות אחר תוכנן לחצות את הגבול באיזור בלתי עביר, וציודם האישי של הלוחמים לא תאם את תנאי מזג האוויר הקשים.³³

התוכנית המבצעית שגובשה באותו שלב כללה פגיעה בכבלי תקשורת תת-קרקעיים

חומרי נפץ. הכוח התוקף הופתע לגלות כי המתקן מאויש ביותר מ-100 איש ולא ב-20 בלבד כפי שדווח לו מראש. רוב אנשי הצוות במתקן היו טכנאים שהגיעו למקום כדי לתקן את נזקי התקיפות האוויריות.

משימות נוספות שביצעו הכוחות המיוחדים האמריקניים:

הם הובילו כוח תקיפה של מסוקי "אפאצ'י" לפני תחילתה של המתקפה האווירית ביום הלחימה הראשון. (מוביל הכוח התוקף היה MH-53J - *Pave Low* - גרסה של מסוק ה"סעור", הנמצאת בשירות היחידות המיוחדות האמריקניות).

הם השתתפו בהטלת פצצות במשקל של כ-7 טונות ממטוסי "הרקולס". (הפצצה, המכונה BLU-82, נועדה במקורה לפינוי משטחי נחיתה בג'ונגלים של וייטנאם).³⁷ הם חילצו טייסים שנשטו את מטוסייהם.

בסך הכול עמדו לרשות הכוחות המיוחדים כ-50 כלי טיס, שביצעו יותר מ-830 משימות.³⁸ במקרים מסוימים נתנו מטוסי ה"הרקולס" של הכוחות המיוחדים סיוע ישיר באש. לשם כך הם צוידו מראש בתותחים ובמקלעים. אחד ממטוסי ה"הרקולס" הופל כשייטת לכוחות מרינס שהיו במצוקה בקרב חאפג'י. איובי כתב כי סוגיית הכוחות המיוחדים



של בעלות הברית זכתה לטיפול חריג בדרגים הגבוהים ביותר כבר בשלב מוקדם של המלחמה. לדבריו, ב-19 בינואר הוא זמן לפגישה עם נשיא עיראק עצמו לדיון בנושא. בהמשך ספרו מפרט איובי אירועים רבים הקשורים לפעילות הכוחות המיוחדים במערב עיראק, תוך שהוא מבהיר כיצד אלה השפיעו השפעה של ממש על פעילות הטק"ק העיראקית - עד כדי כך שהיו זרז לנטישתו של איזור השיגור הדרומי (שבו פעלו הכוחות המיוחדים הבריטיים).

נראה כי לחשש מפני הכוחות המיוחדים הייתה השפעה רבה על הדרך שבה פעלו אנשי הטק"ק העיראקים. זאת אף שבסופו של דבר נראה כי גם פעילותם של כוחות מיוחדים אלה לא הביאה להשמדת משגרי טק"ק ניידים כלשהם במהלך המלחמה כולה.

כמו כן צוידו הכוחות במציניי לייזר לשם סימון מטרות עבור מטוסי התקיפה.

תנועת הכוחות נעשתה בעיקר בשעות החשיכה. בשעות היום הסתוו הכוחות תוך שהם מבצעים תצפית על צירי תנועה ועל אתרים שעל-פי החשד התבצעה בהם פעילות הקשורה לטק"ק. על-פי רוב לא תקפו הכוחות בעצמם יעדים עיראקיים, אלא זימנו תקיפות אוויר, תוך שהם מעבירים נתונים על יעדי התקיפה או מסמנים אותם במציניי הלייזר. פרק הזמן שעבר בין הזמנת כוח אווירי תוקף ועד לביצוע התקיפה עמד בדרך כלל על 50-45 דקות - מה שלא איפשר לתקוף ביעילות את משגרי הטק"ק הניידים, שכלל הזמן שבו שהו בעמדת השיגור היה במרבית המקרים קצר יותר.³⁵

כתוצאה מכך ביצעו הכוחות במספר מקרים תקיפות עצמאיות תוך ניצול כוח האש שעמד לרשותם. כך, למשל, תקף כוח בריטי משגר נייד, שנראה היה כי העיראקים עומדים

נראה כי לחשש מפני הכוחות המיוחדים הייתה השפעה רבה על הדרך שבה פעלו אנשי הטק"ק העיראקים

לשגר ממנו טיל לעבר ישראל. הכוח, שעקב אחרי טור משאיות עיראקי הנכנס לאחד מאתרי המשגרים הנייחים שבמערב עיראק, הבחין בפעולות הכנה לשיגור טק"ק. היות ולא ניתן היה להביא לתקיפה אווירית עוד לפני שיגור הטיל, ביצע הכוח עצמו את התקיפה בעזרת טילים נ"ט מסוג "מילאן".³⁶

בעוד שבעבר נחשבה תקיפה זו לאירוע מוצלח של פגיעה במשגר טק"ק, חושף איובי בספרו כי, למעשה, מדובר היה בפעילות הונאה שביצע צוות ההונאה שהקים. הצוות, שכלל מספר משאיות ורכבי עזר, נע בשעות היום לעבר אחד מאתרי המשגרים הנייחים והחל לבצע פעולות בעלות חתימה של הכנה לשיגור, כולל הזקפה של אחת מזרועות המשגרים הנייחים. פעולה עיראקית מוצלחת זו הביאה לחשיפת הכוח הבריטי במחיר של נזק מועט לכוח ההונאה העיראקי.

במקרה אחר נשלח כוח לתקוף מתקן תקשורת עיראקי, לאחר שהתקיפות האוויריות לא הצליחו להוציאו מכלל פעולה. הכוח, שכלל 30- לוחמים, הסתער על המתקן ופוצצו בעזרת

להסתתר בשטח המישורי והצחיח. צוות נוסף (שאות הקריאה שלו היה "בראו שתיים אפס", ומפקדו פירסם את קורותיו בספר בעל שם זהה) התגלה על-ידי עובדים במתקן קידוח, שהיה סמוך לעמדת ההסתתרות של הצוות. בעקבות גילוי נאלץ הצוות לחלץ את עצמו תחת אש לכיוון הגבול הסורי. רק אחד מאנשי הצוות הצליח לחצות את הגבול לסוריה. ארבעה אנשי צוות אחרים נשבו, ושלושה נהרגו.

אולם שאר הצוותים שהו תקופה ארוכה בשטח העיראקי, תוך שהם מצליחים להשמיד כוחות שבהם נתקלו או לנתק מגע. באחד המקרים נשבה קצין מבצעים ביחידת ארטילריה עיראקית, שהיה במהלך סיור להכרת הגזרה שבה פעלו יחידותיו, כשהוא מצויד במפות המפרטות את היערכות הכוחות העיראקיים במערב עיראק. השבו - על מפותיו - הועבר במסוק לתחקור בשטח סעודיה וסייע רבות להמשך התכנונים המבצעיים של בעלות הברית. במקרה אחר יזמו בדואים מקומיים את תקיפת המסתור הלילי של כוח ממונע בריטי. התקיפה, שבה השתתפו עשרות בדואים, נהדפה, אך אילצה את הכוח לשנות את מקום היערכותו.

הכוחות המיוחדים האמריקניים שולבו במאמץ נגד הטילים העיראקיים רק לאחר הוראה מפורשת שנתן קולין פאוול, ראש המטות המשולבים של ארה"ב. פאוול נתן את ההוראה לקראת סוף חודש ינואר בשל דחיפות המשימה וכנראה בעיקר לאחר שנודע לו כי כוחות מיוחדים בריטיים כבר פועלים בעומק השטח העיראקי.³⁴

הכוחות המיוחדים האמריקניים כללו בעיקר לוחמים מיחידת ה-*Army Rangers*, ומיחידת ה-*Delta Force*. הם הגיעו לאיזור רק בתחילת פברואר, תוך שהם נעזרים בניסיון המבצעי ובלקחים שכבר צברו הכוחות הבריטיים. בעוד שהכוחות הבריטיים פעלו בעיקר במרחב השיגור הדרומי, שכונה *Scud Alley*, פעלו הכוחות האמריקניים במרחב *Scud Boulevard*. הפעילות הראשונה של הכוחות האמריקניים החלה רק ב-7 בפברואר, וכבר למחרת הגיעו דיווחים על פגיעה בכוחות עיראקיים שנחשדו כקשורים לפעילות הטק"ק. בעוד שהכוחות המיוחדים הבריטיים נעו ברגל או בג'יפים מסוג "לנד-רובר", הרי הכוחות המיוחדים האמריקניים, שכל צוות שלהם מנה 20-40 לוחמים, נעו בעיקר באמצעות כלי-רכב מדבריים בתצורת "באג", שבהם הותקנו אמצעי הירי הנחוצים. החימוש של כלל הכוחות המיוחדים בגזרה כלל - נוסף על הנשק האישי - גם מקלעים (כולל מקלעים בקוטר 0.5 אינץ'), רומי רימונים וטילים נ"ט מסוג "לאר" ו"מילאן".

איובי, אך בסך הכול מדובר במאמץ לא מבוטל: רק נגד כוחות היבשה העיראקיים (23,430 גיחות) ונגד שדות התעופה בעיראק (3,000 גיחות) הופעל מאמץ גדול יותר.

סיכום

מבחינת ההנהגה העיראקית נועדו טילי הקרקע-קרקע להיות נשק הרתעה אסטרטגי נגד הנשק הגרעיני, שלהערכתה יש בידי ישראל. ההרתעה אמורה הייתה להיות מושגת באמצעות היכולת לשגר מטחי טק"ק גדולים (עשרות טילים), המצוידים בראשי-נפץ לא קונוונציונליים, בזמן התרעה קצר מתוך מערך של עשרות משגרים נייחים שנבנו במערב עיראק.



טיל "פטריוט" מייד לאחר שיוגורו

הפעלת ה"פטריוטים" נגד ה"סקאדים" לא עירערה את תחושת עיראק כי שיוגור הטילים לעבר ישראל וסעודיה הביא לה הישגים בתחום ההרתעתי והתעמולתי

העימות שהתפתח לא תאם את תפיסת ההפעלה הזאת, ולכן זנחו העיראקים את המשגרים הנייחים והסבו את מערך המשגרים הנייד, כך שיוכל לפגוע בישראל ובסעודיה, תוך שמירת מוכנות לשיוגור ראשי-נפץ כימיים – וכנראה גם ביולוגיים – במקרה של תקיפה לא קונוונציונלית נגד עיראק. מערך זה פעל בהצלחה רבה, יחסית, מול שתי חזיתות במרחק של מאות קילומטרים זו מזו, תוך שהוא משגר קרוב ל-90 טילים במשך 43 ימי לחימה למרות עליונות צבאית וטכנולוגית של כוחות הקואליציה בראשות ארה"ב.

הפעלה זו של טילי הקרקע-קרקע נתפסת בעיני

העיראקים כהצלחה אסטרטגית בהיבט התעמולתי – הן במישור הבין-לאומי והן במישור הפנים עיראקי. הצלחת הטילים העיראקיים לפגוע בעורף הישראלי והסעודי ובחיילים אמריקנים איפשרה לצדאם חוסיין להכריז על יכולתה של עיראק להתמודד בהצלחה עם מעצמות העולם ולהציג את עצמו כמגן הכבוד הערבי. ספרו של איובי הוא חוליה נוספת בתעמולה עיראקית זו.

גם בהיבט ההרתעתי נתפסת הפעלת הטק"ק כהצלחה מול מדינות האיזור, ובכלל זה איראן, סעודיה וישראל. איובי מתייחס בספרו לבהלה שאחזה בעורף הישראלי ולהשפעה שהיה לעצם האיום בהפעלת טק"ק על הפוליטיקאים בישראל.

המידע שכלול בספר על ראשי-הנפץ ה"מיוחדים" (הנושאים חומרי לחימה כימיים וביולוגיים) – ההכנות לשיגורם על-ידי היחידות המבצעיות, שיגורי הניסוי המוצלחים וההנחיה לשגר נשק זה גם ללא הוראה מפורשת מצדאם חוסיין (במקרה שעיראק תותקף בנשק לא קונוונציונלי) – מידע זה נועד לחזק גם היום את מסר ההרתעה שמעביר איובי.

בהיבט הטקטי נראה כי שני הצדדים – העיראקים ובעלות הברית – ניהלו מערכה בת ארבעה שלבים עיקריים, כשבתחילה ידם של העיראקים על העליונה עקב ההיערכות הטובה לקראת המלחמה והעדרה של היערכות זו בצד האמריקני. בהמשך הצליחו האמריקנים להביא לשינוי קיצוני בהתנהגות העיראקית על-ידי קיצור זמני התגובה ועל-ידי שימוש בכוחות מיוחדים – עד כדי הסגת כל גורמי הטק"ק ממערב עיראק והכרזה של צדאם חוסיין על שני "ימי מנוחה". בסופו של דבר הסתגלו העיראקים למצב החדש והצליחו להמשיך בשיגורים ולפגוע במטרותיהם, על אף שהאמריקנים תקפו בצורה אינטנסיבית מהאוויר והפעילו כוחות מיוחדים גם במרחב הצפוני של מערב עיראק.

את הצלחתם הטקטית מייחסים העיראקים בעיקר לדגש הרב שנתנו לניידות, להונאה ולהסוואה. נוסף על כך ניצלו העיראקים את מגבלותיו של הכוח האווירי בציד הטק"ק – במיוחד במזג אוויר גרוע ובלילה.

באשר להפעלת כוחות מיוחדים מבהיר איובי, כי לחשש מפעילותם של כוחות אלה הייתה השפעה משמעותית גם ברמה הבכירה ביותר בעיראק – עד כדי התערבותו האישית של צדאם חוסיין בסוגיה. בהיבט זה גם אם לא הושמדו משגרים ניידים, הרי שפעילות הטק"ק נפגעה.

חרף האמור לעיל לא הצליחה הפעלת הטק"ק להביא להישג האסטרטגי שבו חפצו העיראקים: הצטרפותה של ישראל למלחמה ופירוקה של הקואליציה.

1. מעט על אישיותו של איובי ניתן ללמוד מסקוט ריטר, שתיחקר אותו במסגרת ועדות הפיקוח של האו"ם לפירוק עיראק מנשקה הבלתי קוננוציונלי (UNSCOM). לדבריו, איובי הוא "מפקד כריזמטי" ו"אחד מאנשי הצבא המברקים ביותר". סקוט ריטר, **סוף המשחק**, גפן, 2000, עמ' 41
2. בחלק מהפרסומים אף נטען שצדאם חוסיין עצמו בדק את הטייטא טרם הפרסום.
3. הגרסה העברית נלקחה מתרגום של יחידת "חצב" לסדרת מאמרים שפורסמה בעיתון הירדני "אל-ערב אל-יוס" בין ה-25 באוקטובר 1998 ל-12 בנובמבר 1998. נראה כי לא פורסם ספר של ממש, אלא רק סדרת כתבות.
4. **ריטר**, עמ' 84-85
5. הדו"ח הסופי של משרד ההגנה האמריקני לקונגרס על ניהול מלחמת המפרץ, אפריל 1992, עמ' 217. ראו גם תומס א' קייני ואליוט א' כהן, **סופה בשמי עיראק - המערכה האווירית במלחמת המפרץ**, מערכות, 2000, עמ' 90-100
6. **הארץ**, 3 באפריל 1990, עמ' 1
7. היות וטווח טילי ה-"אל-חוסין" הוא כ-600 ק"מ, הרי כדי לפגוע בישראל היה על העיראקים לשגר את הטילים מאתרים שבמערב ארצם.
8. דיווח זה תואם מידע המופיע בדו"ח מודיעין אמריקני, שפורסם באינטרנט, ושבו נאמר כי ציוד רב של טילי "סקאד" מפונה באינטנסיביות ממחנה הקבע של הטק"ק בבסיס תאג'י בתקופה הנידונה.
9. **אל"ם** ש', הערכות המודיעין במשבר המפרץ, **מערכות** 343, נובמבר 1995, עמ' 14-21. בימי המלחמה הראשונים צוין נקודה זו גם שוורצקופף עצמו בראיון לטלוויזיה האמריקנית: "הסוגיה היא האם יש לעיראק יכולת זיוד כימית לטילי ה-'סקאד'".
10. סקוט ריטר מציין כי 7 ראשי-נפץ כימיים עם מספר זהה של טילים מתודלקים נשלחו למערב עיראק כבר באוגוסט 1990 ככוח תגובה למקרה של תקיפה גרעינית ישראלית. **ריטר**, עמ' 94
11. בדו"ח של יו"ר הוועדה המיוחדת לפירוק עיראק מנשקה הבלתי קוננוציונלי (UNSCOM) מאוקטובר 1997 מציין כי העיראקים דיווחו על ייצור של כ-80 ראשי-נפץ לא קוננוציונליים - מהם 25 שמואלו בחומרי לחימה ביולוגיים. הטענה העיראקית המצוטטת בדו"ח היא כי הן ראשי-הנפץ הכימיים והן ראשי הנפץ הביולוגיים היו מוכנים לשימוש עוד לפני מלחמת המפרץ. (זהו דו"ח אחד מני רבים העוסקים בסוגיה על רקע העיסוק האמריקני בהשפעות האפשריות של חשיפת חיילים אמריקנים לחומרי לחימה לא קוננוציונליים, העשויים להיות קשורים ל"סנדורים מלחמת המפרץ". פרטים רבים בנושא זה מופיעים באתר האינטרנט של איגוד המדענים האמריקנים - www.fas.org)
12. בדו"ח מודיעין אמריקני מציין כי ב-4 בינואר 1991 עזבו את מפעל החל"כ "ממרא" משאיות עם ראשי-נפץ לטילי "סקאד", והערכה הייתה כי אלה זודו בחומרי לחימה כימיים, אם משאיות אלו עשו את דרכן ליחידותיו של איובי, מסביב הדבר מדוע הוא נאלץ, לדבריו, כבר ב-7 בינואר 1991 לתת את הנחיותיו. www.fas.org/irp/gulf/removed/950719c.htm
13. **ריטר**, עמ' 94
14. הדו"ח הסופי של משרד ההגנה האמריקני לקונגרס על ניהול מלחמת המפרץ, אפריל 1992, עמ' 150; **קייני וכהן**, עמ' 57
15. ב-30 במארס 1990 פורסם ב"ניו יורק טיימס" כי 6 משגרים נייחים של טילי "אל-חוסין" נבנו בשדה העופה הצבאי H-2, וב"ושינגטון פוסט" פורסם ב-18 במאי 1990 כי התגלו בסיסים נוספים למשגרים נייחים, שבהם נמצאים טילים וציוד תמיכה לטק"ק.
16. הביטוי הבוטא ביותר לדעתו זו היה במהלך התהליך שנתן מייד עם סיום המלחמה, ב-27 בפברואר, בריאד, ושבו טען כי ישנן רק שתי אפשרויות: או שדיווחי הטייסים אינם מדויקים לחלוטין, או שטייסיו שיקרו לו במצב נחושה. לדעתו, מספר המשגרים היה גדול על פי 10 מדיווחי המודיעין, קרי, 240-360 משגרים.
17. Capt. M. E. Morris, H. Norman Schwarzkopf - Road to Triumph, St. Martin's Paperback, 1991, עמ' 275. ראו גם את הדו"ח הסופי של משרד ההגנה האמריקני לקונגרס על ניהול מלחמת המפרץ, אפריל 1992, עמ' 150
18. דו"ח יו"ר הוועדה המיוחדת לפירוק עיראק מנשקה הבלתי קוננוציונלי (UNSCOM) מאוקטובר 1997
19. מספר השיגורים המרבי בפרק זמן קצר בכל חזית עומד על 8 טילים, ולכן ללא ניוד משגרים יש צורך בסד"כ של 16 משגרים לפחות. יש להבהיר כי חשיבותו של סד"כ המשגרים שהיה בידי העיראקים נובעת מכך שהשגת כל המשגרים שעליהם הצהירו העיראקים אומתה על ידי האו"ם. מכאן שאם מספר המשגרים שהיה בידי העיראקים בפועל עולה על 14 המשגרים שעליהם הצהירו, אזי נותרו בידיהם משגרים נוספים.
20. גרסה עיראקית זו פורסמה כבר בבוקר ה-18 בינואר, לאחר מטח הטילים הראשון על ישראל, עת צוין ברדיו בגדאד כי "הטילים נעזו במטרות פוליטיות וכלכליות".
21. עיתון **אל-יומהוריה**, 21 בפברואר 1997
22. נראה שמרכיב במאמץ זה היה גיחות צילום של מטוסי "מיראז" F-1 שטסו

מטוסים מסוג זה הופעלו ב"סופת מדבר" גם נגד משגרי טק"ק עיראקיים

- במסגרת טייסת עיראקית-ירדנית לאורך גבול ירדן-ישראל וסיפקו לעיראקים מודיעין איכותי עבור חיל האוויר וחיל הטק"ק שלהם. **ריטר**, עמ' 90
22. בעיתון אל-יומהוריה מה-18 בינואר 2000 מציין כי "הנחיתת המנהיג לבחור מטרות ציוניות מחוץ לערים ולמרכזי האוכלוסייה היא החלטה נכונה מבחינה מדינית, צבאית, כלכלית והומנית" (ההדגשה שלי).
23. במסמכו של איובי מושם דגש רב - באופן ישיר ועקיף - על יכולת הפגיעה של הטילים במטרות שאליהם כוונו, בין השאר על ידי עשרות אזכורים לעיסוק בדיוק הטילים, בדיוק הפקתן של נקודות הציון ובבחירת המטרות והיעדים המתאימים לפגיעה בטק"ק. זאת לכל אורך ההכנות למלחמה וגם במהלכה.
24. כך, למשל, הותקפו מחנות הקבע של הטק"ק בתאג', שהיו, לדבריו איובי, ריקים מכל תכולה, פעמים אחדות במהלך המלחמה.
25. לדבריו איובי, גם חברי ההנהגה הארצית של מפלגת הבעת', שר ההגנה והרמטכ"ל היו בעלי סמכות להורות על שיגור טק"ק - במקרה ש"תונחת מהלומה צבאית על המטה של הנשיא". איובי מציין כי צדאם חוסיין עצמו אישר לחיל הטק"ק לפעול באופן עצמאי ברוח הנחיותיו החל מה-22 בינואר.
26. בצטטו את צדאם חוסיין מציין איובי בהקשר זה כי "אם אתם מעריכים כי האיוב עשוי לרכז נגדכם תגובה מהירה שתזיק לכם, אזי יש לכם יפוי כוח לדחות את המהלומה למועד אחר".
27. אירוע העשוי להתקשר להצלחת הלחץ האמריקני במועד זה הינו תקיפה של שיירת משאיות בליל ה-28 בינואר: השיירה הותקפה על ידי מטוס F-15E אמריקני, שהגיע לאזור השיגור שבסמוך לאל-קאים מייד לאחר שיגור טיל לעבר תל-אביב. נראה כי זהו האירוע שבו היו האמריקנים הכי קרובים להשגת משגר טק"ק נייד במהלך המלחמה כולה, מתוך כ-80 דיווחים שבהם נטען כי הושמד משגר נייד. פעולה זו התאפשרה על רקע השגת עליונות אווירית מלאה על ידי האמריקנים - גורם שסייע לקצר את זמני התגובה וכנראה היה שיקול משמעותי בהחלטה העיראקית לקחת פסק זמן.
28. ניתוח מעמיק של ניסיון עיראקי זה לעשות הקבלה בין טיל האבן העיראקי - טק"ק אל-חג'ארה - לבין אבני האינתיפאדה הפלסטינית על בסיס פסקים מסקור אל-פיל שבקוראן מצוי בספרה של עופרה בנגו, **עיראק של צדאם - שיח פוליטי ושפת הכוח**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1996, עמ' 240
29. מעניין כי גם בחלק מההתבטאויות העיראקיות מציין המספר 39 (כך, למשל, בשידורי הטלוויזיה העיראקית בלוויין ב-11 באוקטובר 1999
30. **סופה בשמי עיראק**, עמ' 81
31. **Morris**, עמ' 344
32. Peter De La Billiere, **Storm Command**, Harper Collins, London, 1992, עמ' 191 ואילך
33. Anthony Kemp, **SAS Savage Wars of Peace**, Signet, London, 1994, עמ' 191 ואילך. ראו גם: אנדי מקנב, **בראוו שתים אפס**, הוצאת כתר, 1994
34. בספרו של דאגלס וולר (Douglas C. Waller) על הכוחות המיוחדים של ארה"ב מציין כי קולין פאוול נחשף לסוגיה זו לראשונה ב"ושינגטון טיימס" מה-28 בינואר, שם צוין כי כוחות SAS בריטיים כבר פועלים בעומק השטח העיראקי נגד משגרי ה-"סקאד", בעוד אין אישור להפעלת כוחות מיוחדים אמריקניים במשימות כאלה: - Douglas C. Waller, **The Commandos - The Inside Story of America's Secret Soldiers**, Simon & Schuster, 1994, p. 340
35. **שם**, עמ' 344
36. **שם**, עמ' 345
37. דף מידע של חיל האוויר האמריקני על מסוק MH-53J/M Pave Low וכן דף מידע מס' 91-03 של חיל האוויר האמריקני על הפעילות האווירית במלחמה. מהדורה מיוחדת, מאי 1991
38. **שם**

